

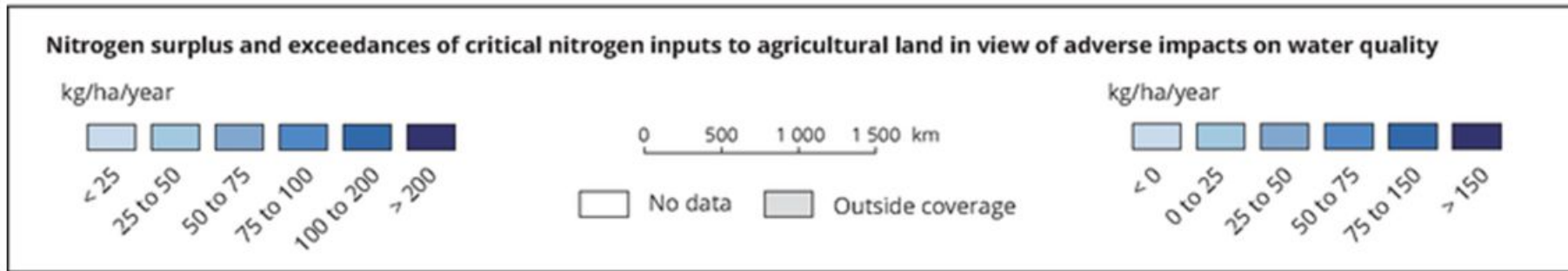
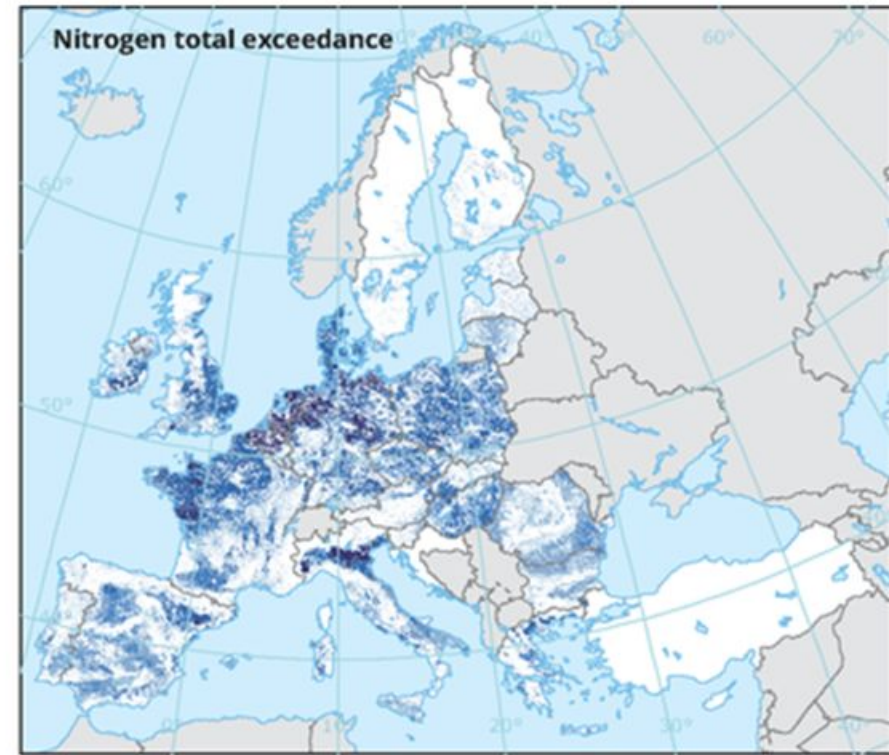
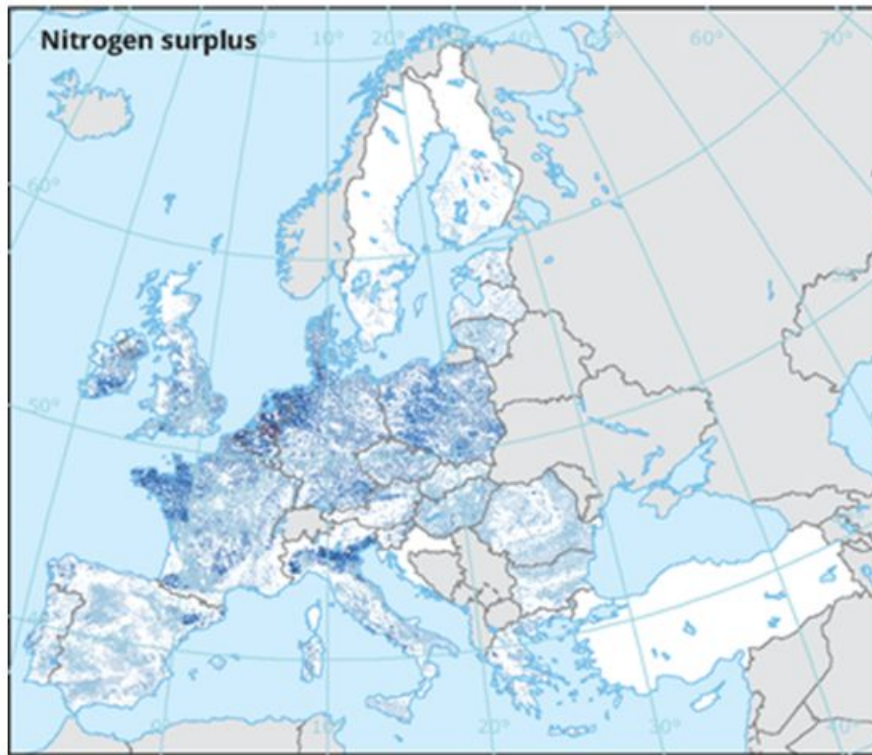
A pastoral landscape with a green field, a farm in the distance, and several cows in the foreground. The scene is set in a rolling green field with a farm building and trees in the background. In the foreground, several cows are resting on the grass. One cow is lying down, looking towards the right. Another cow is sitting up, looking towards the camera. A third cow is lying down, looking towards the left. A fourth cow is lying down, looking towards the right. A fifth cow is lying down, looking towards the left. A sixth cow is lying down, looking towards the right. A seventh cow is lying down, looking towards the left. A eighth cow is lying down, looking towards the right. A ninth cow is lying down, looking towards the left. A tenth cow is lying down, looking towards the right.

Kringlooplandbouw in de melkveehouderij

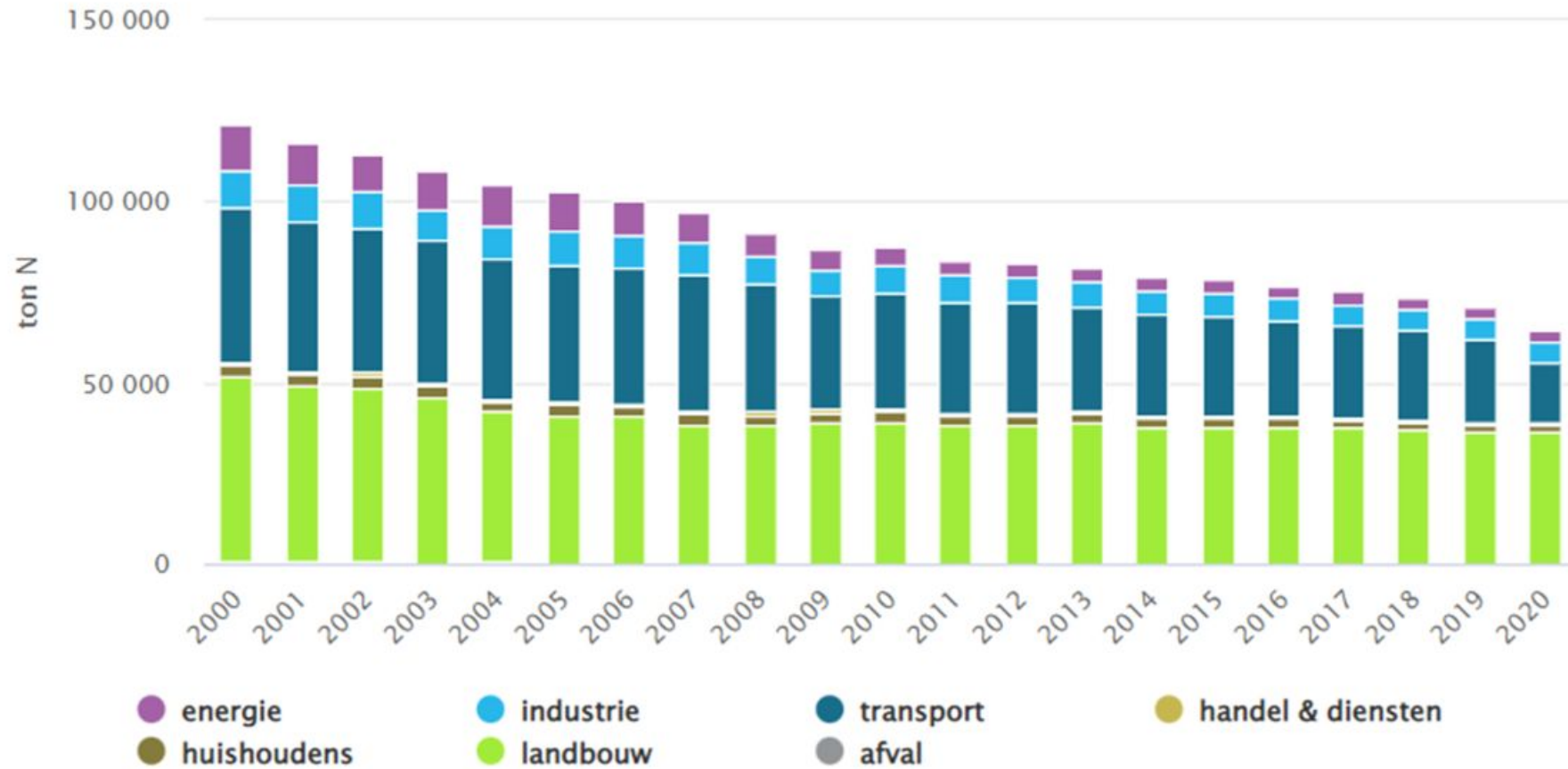
Kansen voor het beperken van stikstofverliezen

Kurt Sannen, senior onderzoek landbouw en biodiversiteit INBO
INBO-rapport iov VLM

Vermestende emissie per sector (uitgedrukt in ton stikstof)

bron: VMM

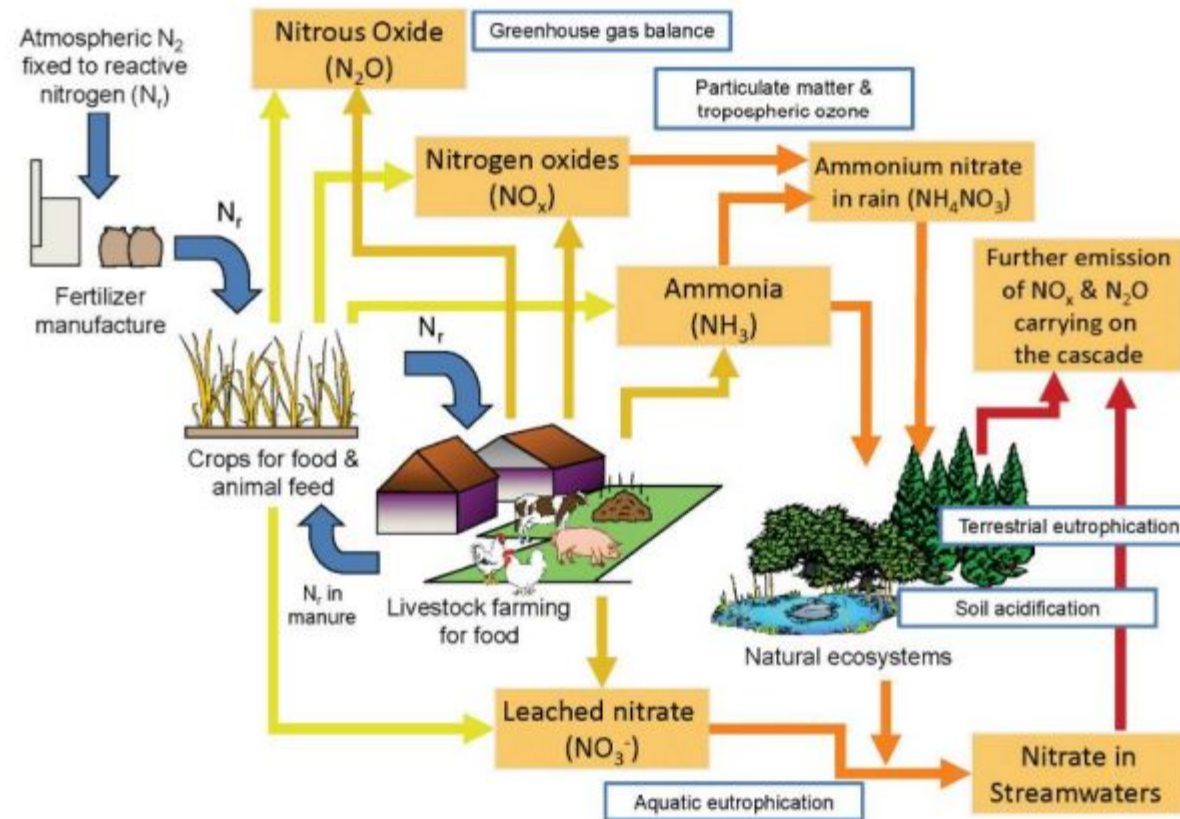
Vlaanderen
is wetenschap

Kringlooplandbouw in de melkveehouderij en stikstof ?

Opdracht van VLM :

Meerwaarde van een grondgebonden, circulaire melkveehouderij met een maximaal gesloten stikstofhuishouding

Stikstofwaterval

Sutton, M. a., van Grinsven, H., Billen, G., Bleeker, A., Bouwman, A. F., Bull, K., Erisman, J. W., Grennfelt, P., Grizzetti, B., Howard, C. M., Oenema, O., Spranger, T., & Winiwarter, W. (2011). Summary for policy makers. In M. A. Sutton, C. M. Howard, J. W. Erisman, G. Billen, A. Bleeker, P. Grennfelt, H. Van Grinsven, & B. Grizzetti (Eds.), *The European Nitrogen Assessment*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511976988.002>

Stikstofverliezen/Ha!

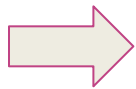

Vlaanderen
is wetenschap

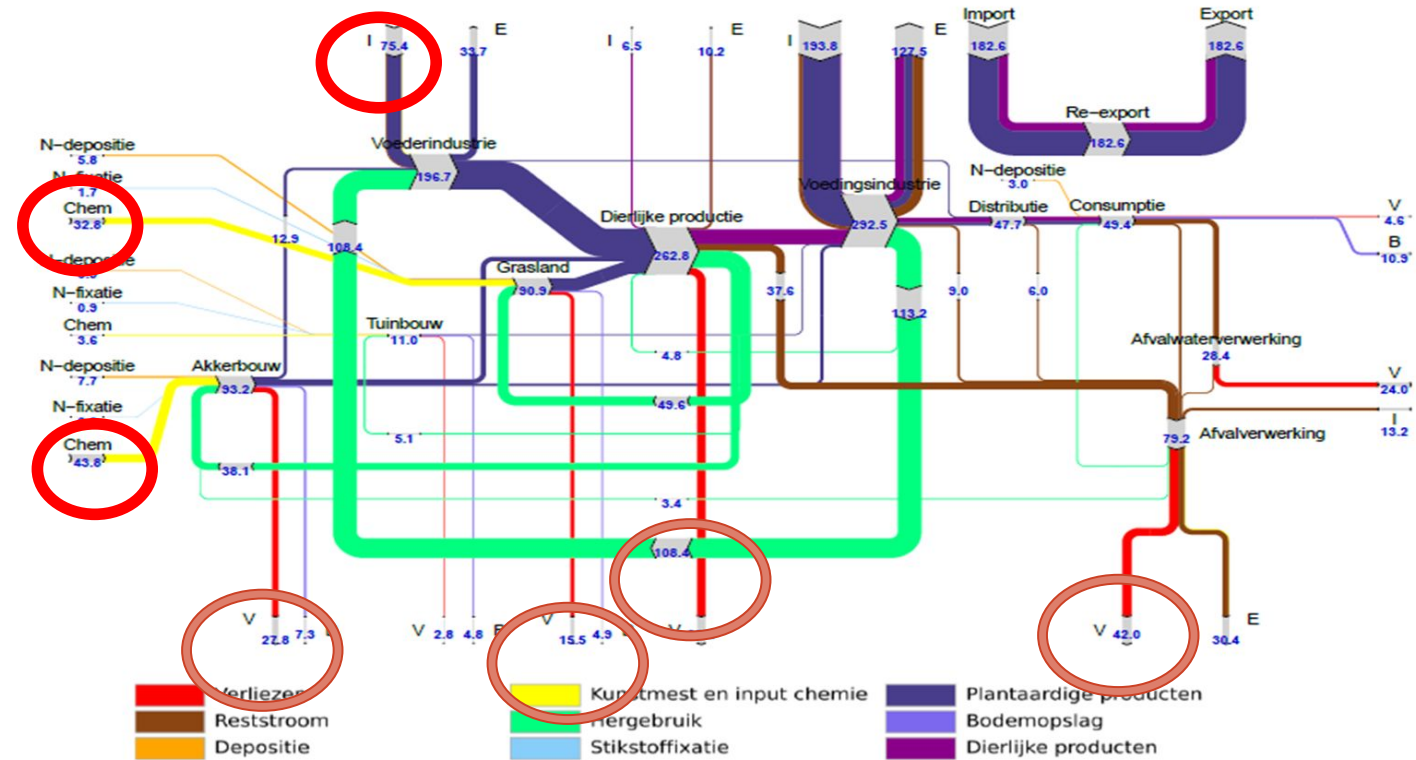

Kringloopmelkveebedrijf

Circulair, grondgebonden,
maximaal gesloten
stikstofhuishouding =

- minder aangekocht krachtvoeder
- minder kunstmest
- minder stikstofverliezen
- rendabel bedrijf ?!

Figuur 71 Stofstromen voor stikstof (N) in het agrovoedingssysteem, getallen in kt/jaar (Vlaanderen, 2018). Een 30-tal kleine stromen (< 1% van de grootste stroom) werden weggelaten voor de leesbaarheid van de figuur. I = van import en niet-agrovoedingssectoren, E = naar export en niet-agrovoedingssectoren, V = verliezen naar de omgeving, B = bodemopslag.

Stikstofverliezen melkveebedrijf

Bouwstenen kringloopmelkveehouderij

- Minder aangekocht krachtvoeder
- Minder kunstmest
- Grondgebondenheid (minder dieren/ha)
- Eiwitarmere rantsoen
- Meer weidegang
- Beter bodembeheer
- Meer vlinderbloemigen

Analyse van vijf fictieve cases

Case 1 - Gemiddelde melkveebedrijf in Vlaanderen met een vrij intensieve uitbating met hoogproductieve melkkoeien en een teeltplan met in hoofdzaak gras en maïs

Case 2 - Kringloopversie van de case waarbij kringlooplandbouw mogelijk wordt door de oppervlakte te laten toenemen

Case 3 - Gemengd melkveebedrijf met beperkte akkerbouwtak en iets minder productieve melkkoeien

Case 4 - Kringloopversie van de case 3 waarbij kringlooplandbouw mogelijk wordt door het aantal dieren te laten dalen in overeenstemming met het beschikbare bedrijfsareaal

Case 5 - Bedrijfseconomisch geoptimaliseerde variant op case 4

Kringloopmelkveehouderij en berekende stikstofverliezen

	Case 1	Case 2	Case 3	Case 4	Case 5
Basisgegevens					
Kringloop	nee	ja	nee	ja	ja
Aantal melkkoeien	88	88	77	66	49
Aantal grootvee-eenheden	117	117	102	88	91
Oppervlakte (ha)	56	98	67	67	67
Bemeste oppervlakte (ha)	54	80	65	62	56
Totale stikstofexcretie veestapel (kg N)	13.480	11.900	11.375	8.979	8.510
Stikstofbalans					
Stikstofbalans (kg N per ha)	150	15	157	15	19
Stikstofefficiëntie	45%	72%	35%	75%	65%
Nitraatresidu					
Nitraatresidu (kg N)	3.561	2.111	4.588	1.523	1.568
Nitraatresidu (kg N per ha)	64	22	68	23	23

Impact kringloopaanpak op stikstofverliezen

- Stikstofverliezen lucht /ha ↓
- Stikstofbalans per bedrijf
  - Stikstofoverschot ↓
  - Stikstofefficiëntie ↗
- Nitraatresidu ↓

Hoe ?

- Minder dieren per ha
- Bemesting per ha is lager
- C/N in mest en bodem is hoger
- Lager RE-gehalte rantsoen
- Meer weidegang
- Meer grasland - minder maïs (nitraatresidu)
- Meer vlinderbloemigen

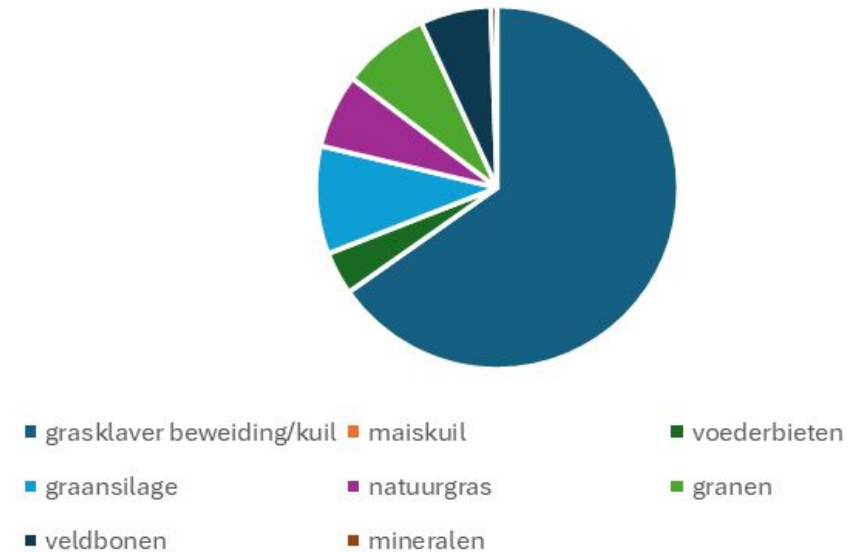
Kringlooplandbouw in de melkveehouderij in de praktijk

Rantsoen

- Geteeld op het bedrijf (ev. in samenwerking met akkerbouwers: voer voor mest)
- Minder aangekocht krachtvoeder
- Meer gras:
  - beweiding
  - graskuil (hooi)
  - zoveel mogelijk grasklaver(kruiden)
- Luzerne, veldbonen, voedererwten
- Granen
- (ev. mengteelten)
- Voederbieten
- Minder maïs

Voorbeeldrantsoen 1

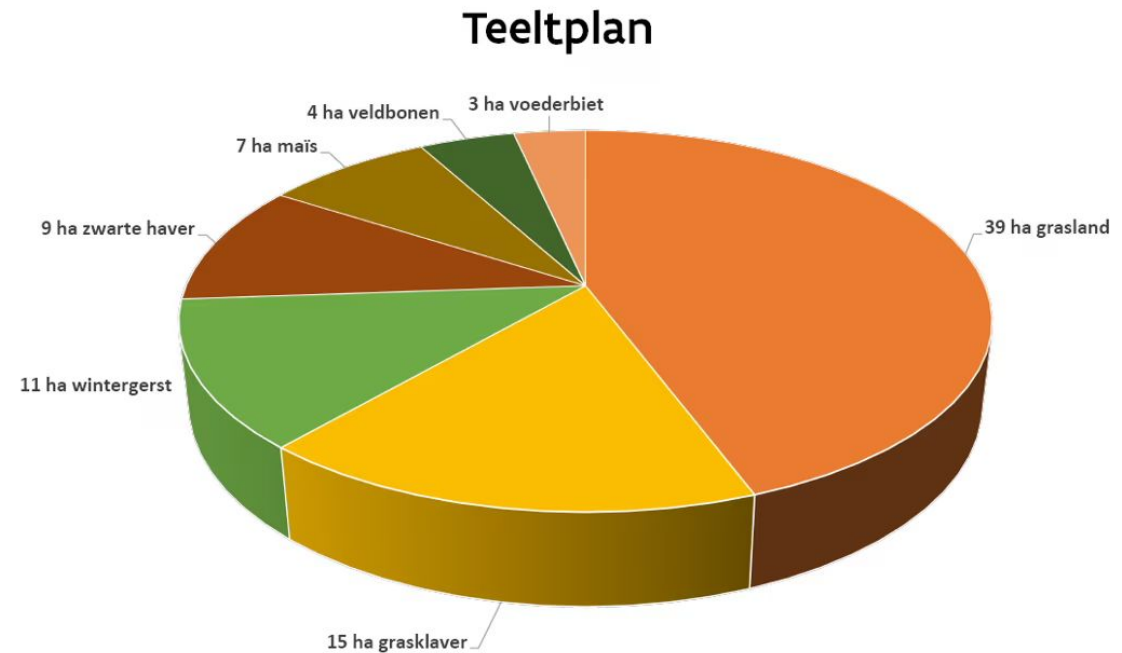
Voorbeeldrantsoen 2

Teeltplan

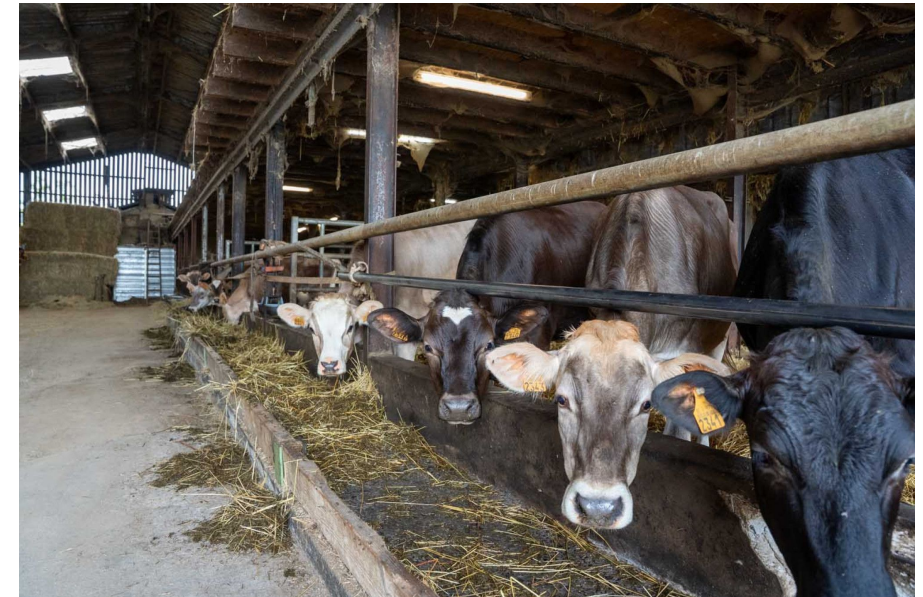
- Meer grasland
- Zoveel mogelijk grasklaver (+ kruiden)
- granen
- Andere eiwitgewassen (luzerne, veldbonen, voedererwten, ...)
- Voederbiet
- Minder maïs nodig

Voorbeeld teeltplan kringloopbedrijf Peter Bauwens
Sint Lievens Esse

Welke koe?

- Type koe:
  - ruwvoer
  - robuustheid
  - beweiding
  - beenwerk
  - hoge levensduur
  - melkproductie
  - ...

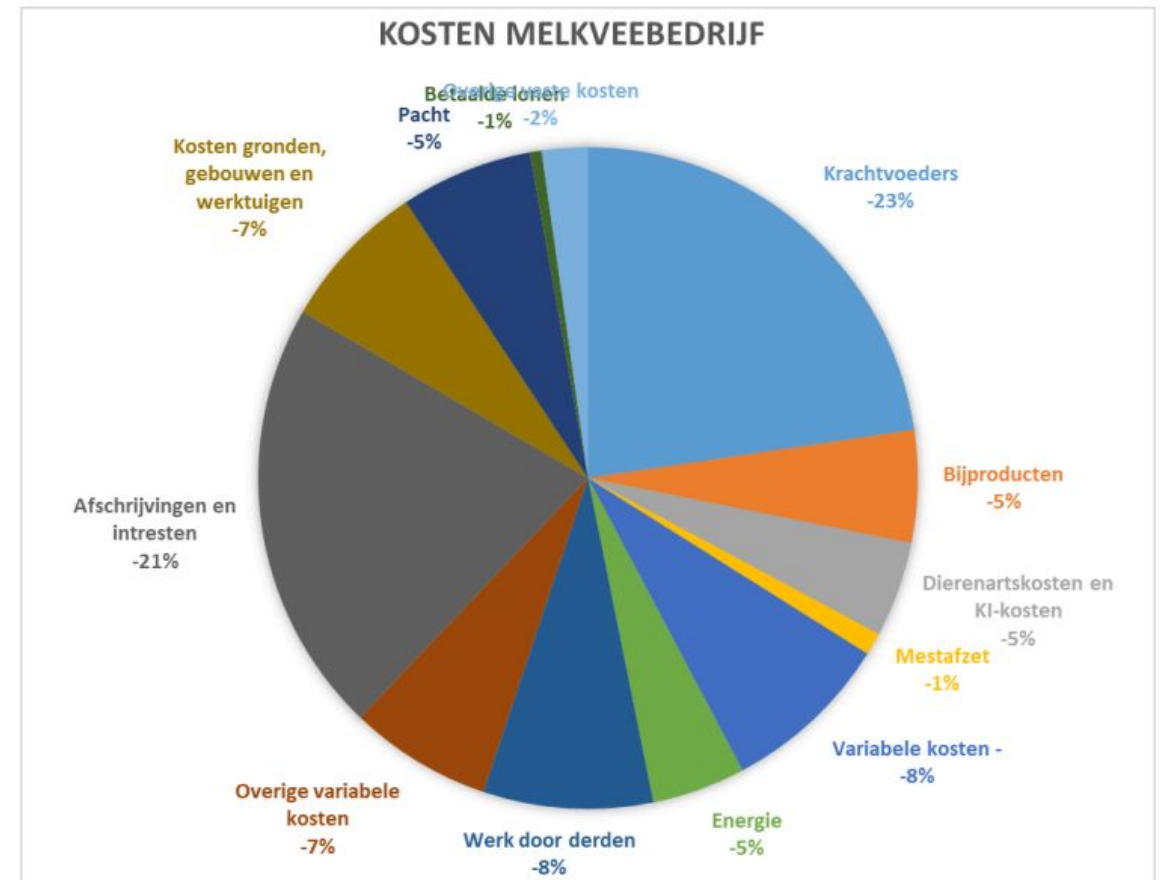
Vakmanschap melkveehouder

- Doordachte bemesting
  - minder N/ha
  - betere mest en bemesting
- Goed bodembeheer
- Goed graslandbeheer
- Rantsoenbeheer (RE, productie, gezondheid)
- Bijproducten nodig (perspulp, draf, ...)
- Mineralen

Bedrijfseconomisch

- Melkproductie:
↓ ? = ?
- Aankoop krachtvoeder ↓
- Aankoop kunstmest ↓
- Mestafzetkosten ↓
- Nood aan extra ondersteuning
  - Ketenverkorting
  - Markt
  - Overheid

Bedrijfseconomisch

- Grondgebondenheid =
  - minder dieren per ha
  - meer grond ...
    - natuurbeheergronden
    - ecologische infrastructuur
    - optimale teeltrotatie...
- Meerwaardecreatie
  - besparing op krachtvoeder- en kunstmestkosten
  - toegevoegde waarde melk
  - landbouwondersteuning overheid

Rol overheid

- Landbouwpremies en vergoedingen = belangrijke sturende rol
  - ER/AMKM/BO
  - VLIF
- Nood aan onafhankelijke advisering en begeleiding
- Nood naar meer praktijkonderzoek
- Nood aan geïntegreerd beleidskader:
  - MAP
  - PAS
  - Enterisch emissies
- Afstemming beleid op kringloopmelkveehouderij

Stimulerende aanpak

Beloningssysteem :

Mogelijke prestatie-indicatoren:

- aantal dieren per ha
- eigen eiwitteelt
- RE in rantsoen
- weidegang
- afbouw gebruik externe mest (dierlijke mest, kunstmest)
- stikstofbodemoverschot/ha op bedrijf

Conclusies

- Grondgebonden, circulaire melkveehouderij met maximaal gesloten stikstofhuishouding = meest duurzame uitweg uit stikstofcrisis
- Hefbomen:
  - Minder vee/ha
  - Eigen eiwitten telen
  - Lagere bedrijfseigen bemesting
  - Teeltplan met meer grasland/eiwitteelten
  - Bodem
- Ondernemerschap en vakmanschap landbouwer bepalen mee succes
- Nood aan ondersteunende aanpak overheid en markt
- Nood aan geïntegreerd beleidskader PAS, MAP, enterische emissies, ... en GLB

Medegefinancierd door
de Europese Unie

EIP-voorbereidingsproject Schapenbegrazing in de winter

Schapenbegrazing tussen natuur en landbouw, naar een rendabel en circulair bedrijfsmodel

INSTITUUT
NATUUR- EN
BOSONDERZOEK

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

ILVO
Instituut voor Landbouw-,
Visserij- en Voedingsonderzoek

- Studiedag 17/12
- Doelstelling:
  - Kennis delen: voordelen, beperkingen knelpunten (juridisch, beschutting, mest)
  - grondgebruikers samenbrengen
  - Operationele groep vormen

Contact: amaury.sonneville@inbo.be